

УДК 336.64

ОПТИМІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ ПРОГНОЗУВАННЯ

Голинський Ю.О., Луців Л.М., Шпаргала Д.М.
Львівський національний університет імені Івана Франка

Досліджено теоретичні питання сутності, значення та видів грошових потоків підприємств. Обґрунтовано, що поділ грошових потоків за видами операцій суб'єктів господарювання на грошові потоки від поточних, інвестиційних та фінансових операцій повинен залежати від обсягу даних операцій, а також від потреб в даній інформації користувачів. Визначено заходи щодо збільшення позитивного грошового потоку. Розглянуто підходи до прогнозування руху грошових коштів з метою ефективного управління грошовими потоками суб'єкта господарювання. Досліджені підходи до формування щомісячного платіжного календаря.

Ключові слова: грошові потоки, оптимізація, платіжний календар, планування, прогнозування.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день економіка України перебуває під впливом різноманітних кризових явищ, що, в свою чергу, негативно впливає на діяльність українських підприємств. Відстежується тенденція зменшення основних показників господарюючих суб'єктів. Відтак, на даний момент для оптимізації фінансових ресурсів організацій використовується велика кількість інструментів. Під оптимізацією розуміється процес вибору найкращого варіанту з можливих, визначення значень тих економічних показників, при яких досягається оптимум, тобто найкращий стан системи. Для того, щоб досягти оптимального стану, необхідно зробити акцент на досягнення найкращого результату при заданому рівні витрат, або ж на досягнення заданого результату при мінімальних ресурсних витратах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансовий менеджер компанії з метою оптимізації діяльності здійснює управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, регулювання грошових потоків, а також працює з персоналом. На початку становлення економічної теорії велика увага приділялася питанню регулювання грошових коштів. Дж. М. Кейнс писав, що існує тимчасова затримка, яка утворюється між притоком і відтоком грошових коштів. Виходячи з цього, кожна фірма повинна мати вільні грошові кошти на розрахунковому рахунку. А. Сміт у своїй праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» відзначав цінність грошових коштів в русі. Дж. С. Мілль у своїй книзі «Принципи політичної економії» підкреслював, необхідність управління грошовими коштами і стверджував, що людям властиво мати запас готівки як резерв на випадок непередбачених обставин в майбутньому. За Ю. Брігхемом концепція управління грошовими потоками народилася зі старого «янки», який брав у позику гроші, щоб купити товари, продавав їх, отримував гроші, віддавав частину цих грошей, виплачуючи банківські позики, а потім повторював знову цей цикл.

Управління грошовими потоками для України, в першу чергу, пов'язане з процесом фінансового планування, яке знайшло своє відображення в Звіті про рух грошових коштів. Цей документ призначений для перевірки узгодженості надходження і витрачання коштів, з метою забезпечення постійної і достатньої наявності коштів для виконання зобов'язань.

На сьогоднішній день в економічній літературі розрізняють багато підходів до поняття грошового потоку, розглянемо деякі з них.

І. О. Бланк вважає, що грошовий потік – це сукупність розподілених за окремими інтервалами розглянутого періоду часу надходжень і виплат грошових коштів, що генеруються господарською діяльністю і пов'язані з факторами часу, ризику і ліквідності [1; 2].

Р. Мертон розглядає грошовий потік як рух грошових коштів, яке супроводжується їх притоком і відтоком за певний період часу. Грошовий потік – це динамічний показник.

Дж. К. Ван Хорн порівнює підприємство з живим організмом, а рух грошових потоків з системою кровообігу живої істоти. На його думку, якщо система управління грошовими потоками працює безперервно і ефективно, то і підприємство буде фінансово здоровим і таким, що розвивається. Також автор стверджував, що рух грошових коштів фірми є безперервним процесом. Активи фірми є чистим використанням грошових коштів, а пасиви це, по суті, чисті джерела коштів. Обсяг грошових коштів коливається в часі в залежності від обсягу продажів, інкасації дебіторської заборгованості, капітальних витрат і фінансування.

Очевидно, що найбільш повне визначення у І. О. Бланка, оскільки в даному визначенні враховані фактори часу, ризику і ліквідності.

Крім того, проблематику грошових потоків досліджували Спільник І. [3], Золотарьова О. [4], Загородна О. [5], Серединська В. [5] та інші. Також досліджувались особливості управління грошовими потоками у державній сфері [6].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На законодавчому рівні поняття грошового потоку не закріплено, відтак існує необхідність наукової дискусії щодо визначення, сутності і складових цієї економічної категорії. Крім того, на сьогоднішній недостатня увага приділена практичним аспектам прогнозування руху грошових коштів суб'єктів господарювання.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження класифікації грошових потоків, визначення заходів щодо збільшення позитивного грошового потоку, а також наукове обґрунтування практичного використання можливостей прогнозування руху грошових коштів суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Термін «грошовий потік» прийшов до нас із зарубіжної еконо-

мічної літератури, в перекладі з англійської мови поняття «cash flow» позначає потік грошових коштів або потік касової готівки. Грошові потоки можна класифікувати за окремими ознаками. За видом діяльності – грошовий потік від операційної діяльності, грошовий потік від інвестиційної діяльності та грошовий потік від фінансової діяльності; за масштабом діяльності – грошовий потік по компанії в цілому та грошовий потік по центрам відповідальності компанії; за ступенем достатності рівня грошових коштів – надмірний грошовий потік та дефіцитний грошовий потік; за напрямом руху грошових коштів – позитивний грошовий потік та негативний грошовий потік; за тривалістю періоду – довгостроковий грошовий потік та короткостроковий грошовий потік; за формою грошових коштів – готівковий грошовий потік та безготівковий грошовий потік; за валютою – грошовий потік в іноземній валюті та грошовий потік в національній валюті; за методом оцінки в часі – ретроспективний грошовий потік, поточний грошовий потік та перспективний грошовий потік.

Всі надходження грошових коштів за певний період часу називають притоком, а всі виплати – відтоком. Всі притоки називають негативним потоком грошових коштів. Різницю між сумами відтоків і притоків називають чистим потоком грошових коштів. Будь-яка компанія в ході своєї діяльності повинна прагнути до збільшення чистого грошового потоку. Перш ніж приступити до оптимізації грошового потоку необхідно сформулювати платіжний календар, мета якого полягає в структуруванні грошових коштів. Цей документ застосовують для визначення найбільш оптимального графіка грошових потоків, які, в свою чергу, забезпечують оплату всіх необхідних зобов'язань, знижують втрати грошових коштів і уникають касових розривів. Ведення платіжного календаря найбільш актуально для тих компаній, які співпрацюють з великою кількістю покупців і постачальників. Склавши графік платежів, організація забезпечує себе своєчасним отриманням всіх необхідних ресурсів для ведення повноцінної діяльності.

Наступним важливим напрямом оптимізації грошового потоку на підприємстві є облік і аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів. До внутрішніх факторів належать: стадія життєвого циклу організації, особливості виробництва і організації товарів, галузеві фактори, амортизаційна політика. До числа зовнішніх факторів відносять: кон'юнктура і тип ринку, доступність кредитних ресурсів, система оподаткування, можливість залучення джерел безоплатного фінансування.

У процесі своєї діяльності компанія може виявити як надлишок, так і нестачу коштів, що може спричинити негативні наслідки. Для того, щоб їх уникнути, фінансовим менеджерам необхідно збалансувати грошові потоки компанії. Для балансування грошових потоків використовується метод, який отримав свою назву «система пришвидшення-уповільнення платіжного обороту». Він полягає в залученні додаткових коштів, що призведе в свою чергу до збільшення вхідного грошового потоку і скорочення вихідного. У довгостроковому періоді будуть ефективні такі заходи по збільшенню позитивного грошового потоку:

- додатковий випуск акцій;
- залучення інвесторів;
- здача в оренду майна, що не використовується.

Для скорочення негативного грошового потоку необхідне зменшення кількості інвестиційних програм.

Регулювання грошових потоків забезпечує підвищення рівня фінансової і виробничої гнучкості організації, дозволяє підвищити обсяги продажів і оптимізувати витрати за рахунок можливостей маневрування грошовими ресурсами підприємства.

В умовах нестабільної економічної ситуації особливо актуально стежити за факторами, що визначають відмінності в сумах фінансового результату і грошових коштів. При цьому, для забезпечення еластичності управлінської системи, тобто її здатності швидко реагувати на зміни, що відбуваються, зосереджувати обмежені фінансові ресурси на життєво важливих, пріоритетних напрямках діяльності організації, більш актуальними стають результати не ретроспективного, а оперативного і прогнозного аналізу. Дані прогнозного аналізу грошових потоків організації дозволяють не просто контролювати, але й передбачити майбутню поточну ситуацію. Проведення прогнозного аналізу руху грошових коштів комерційної організації дозволяє підвищувати ефективність управлінських рішень для досягнення успішної діяльності підприємства.

В економічній літературі існує думка, що при певному методі обліку собівартості виробництва класифікувати грошові потоки за структурними та операційними об'єктами, тобто за конкретними роботами чи послугами [8, с. 48]. Однак така класифікація грошових потоків суб'єктів господарювання є громіздкою і надмірно розширеною при великому обсязі замовлень.

Очевидно, що класифікація грошових потоків організації з індивідуальним і одиничним виробництвом повинна будуватись відповідно до побажань управлінського персоналу – основних споживачів даних прогнозного аналізу грошових потоків. Як варіант, грошові потоки можуть бути згруповані за видами надходжень і виплат грошових коштів, за належністю до того чи іншого структурного підрозділу організації, за видами продукції, робіт, що виконуються, чи послуг, що надаються. Наприклад, в науково-дослідних і проектувальних організаціях можна виділити грошові потоки від науково-дослідницької діяльності і грошові потоки від проектувальної діяльності.

Поділ грошових потоків за видами операцій суб'єктів господарювання на грошові потоки від поточних, інвестиційних та фінансових операцій повинен залежати від обсягу даних операцій, а також від потреб в даній інформації користувачів. Статті руху грошових коштів, які і робочий план рахунків бухгалтерського обліку, повинні встановлюватися в кожному суб'єкті господарювання в індивідуальному порядку, відображаючи специфіку його діяльності.

Класифікація грошових потоків необхідна для визначення основних показників плану надходження і виплат грошових коштів суб'єкта господарювання, в якому відображаються результати прогнозного аналізу грошових потоків.

Прогнозування руху грошових коштів з метою ефективного управління грошовими потоками суб'єкта господарювання бажано, щоб було річним і щомісячним. Річний прогноз допоможе розробити стратегію і тактику діяльності організації на майбутній рік, а щомісячне прогнозування забезпечить оперативність управління грошовими потоками. Прогнозувати рух грошових коштів на більш довгострокову перспективу недоцільно у зв'язку з мінливою природою грошових потоків і умов їх формування, особливо в контексті сучасного нестабільного політичного та економічного стану держави [7].

Прогнозний аналіз грошових потоків суб'єкта господарювання про-водиться поетапно. На першому етапі прогнозного аналізу грошових потоків в організації складаються тематичні плани надходжень і виплат грошових коштів. Подібні щомісячні плани пропонує формувати І.О. Бланк [2, с. 517]. Прикладами тематичних планів надходжень і виплат грошових коштів можуть бути: план продажів, план інвестицій, план соціального розвитку, план податкових виплат, план поточного та капітального ремонтів і т. д.

На підставі показників тематичних планів надходжень і грошових виплат формуються показники річного плану надходжень і виплат грошових коштів. Річний план складається з розбивкою по місяцях, щоб враховувати сезонні коливання реалізації продукції.

Щомісяця суб'єкта господарювання формується план продажів на поточний місяць. При цьому він складається з урахуванням термінів погашення дебіторської заборгованості. Надходження грошових коштів в плані продажів рекомендується відображати по замовленням або по контрагентах, які повинні здійснити ці виплати, з метою врахування інкасації дебіторської заборгованості.

Щомісячний план грошових виплат підприємства також формується з урахуванням строків погашення кредиторської заборгованості. Так при обов'язку оплатити роботи або послуги субпідрядників впродовж двох місяців відповідно до умов договорів кредиторську заборгованість, що виникла, можна розглядати як безвідсотковий кредит терміном на два місяці. Однак подібні рішення про термін оплати кредиторської заборгованості повинні прийматися керівництвом виважено і обдуманно на підставі даних прогнозного аналізу наявності грошових коштів за аналізований період.

Оцінка ліквідності інвестиційних і фінансових активів організації, що оформляється окремою управлінською звітністю необхідна в тому випадку, якщо організація активно здійснює інвестиційну та фінансову діяльність. В цьому випадку співробітникам планово-фінансової служби суб'єкта господарювання (чи просто відповідальній за це

особі) необхідно експертною оцінкою, не виключаючи дані первинної та договірної документації, встановити ліквідність інвестиційних і фінансових активів організації. Оцінка ліквідності проводиться для того, щоб врахувати плановані надходження і вибуття грошових коштів, пов'язані з надходженням або вибуттям інвестиційних і фінансових активів організації. Особливу увагу при проведенні такої оцінки необхідно приділити грошовим еквівалентам суб'єкта господарювання.

На основі даних плану продажів на поточний місяць, плану грошових виплат підприємства і оцінки ліквідності фінансових і інвестиційних активів організації формується щомісячний платіжний календар організації. Він може бути складений зі щоденною, подекадною або, навіть, півмісячною розбивкою.

На підставі даних щомісячного платіжного календаря з метою оперативності прогнозного аналізу грошових потоків організації коригуються дані річного плану надходжень і виплат грошових коштів.

Уточнення методики прогнозного аналізу руху грошових коштів дозволяють враховувати потреби користувачів управлінської звітності та особливості діяльності суб'єктів господарювання при формуванні вихідної аналітичної інформації. Вони також дозволяють використовувати одночасно способи планування «зверху-вниз» і «знизу-вверх», тобто основною часткою інформаційного забезпечення прогнозного аналізу грошових потоків є дані, що надаються відповідними структурними підрозділами організації. Застосування уточнень також враховує терміни погашення дебіторської та кредиторської заборгованості на етапі щомісячного планування, що підвищує оперативність і достовірність даних прогнозного аналізу грошових потоків суб'єктів господарювання. Застосування поряд з річним і щомісячним прогнозуванням грошових потоків оцінки впливу можливих до здійснення заходів впливу на рух грошових коштів суб'єкта господарювання підвищує ефективність управління грошовими потоками підприємства і розширює межі проведення прогнозного аналізу грошових потоків.

Висновки і пропозиції. Таким чином, можна зробити висновок, що регулювання грошових потоків є невід'ємним інструментом оптимізації діяльності підприємства. В умовах нестабільної економіки необхідно враховувати внутрішні та зовнішні чинники для правильної оптимізації грошових потоків. На практиці використання платіжних календарів є важливим інструментом для структурування грошових потоків. Регулювання грошових потоків необхідне для збалансованості обсягів грошових коштів, інакше кажучи, зростання чистого грошового потоку значною мірою сприяє подальшому розвитку підприємства і в свою чергу досягнення фінансового успіху.

Список літератури:

1. Бланк І.А. Управління денежними потоками. – 2-е изд., перераб. и доп. [Текст] / І.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2007. – 752 с.
2. Бланк Ігор Олександрович. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник / І.О. Бланк. – Київ: Ельга, 2008. – 723 с.
3. Спільник І.В. Аналіз грошових потоків підприємства за даними фінансової звітності підприємства: значимість, мета, завдання. Обліково-аналітичне та правове забезпечення інституційних секторів економіки України в умовах євроінтеграції та інноваційного розвитку: збірник наукових праць всеукр. наук.-практ. конф. (30 березня 2017 р., м. Тернопіль). Тернопіль: Крок, 2017. С. 138–140.

4. Золотарьова О. Ефективне управління рухом грошових потоків та його роль у забезпеченні фінансової стійкості промислового підприємства [Текст] / О. Золотарьова, А. Місюра, І. Копія // Економічний аналіз. – 2012 р. – Випуск 11. – Частина 2. – С. 240–245.
5. Загородна О., Серединська В. Оперативне управління грошовими потоками підприємства / О. Загородна, В. Серединська // Економічний аналіз. – 2012 р. – Випуск 10. – Частина 4. – С. 100–104.
6. Голинський Ю.О. Удосконалення касового планування грошових потоків органами Казначейства України / Ю.О. Голинський // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 9-10(2). – С. 51–54.
7. Конкуренентоспроможність національної економіки: фіскальні важелі та стимули : кол. моногр. / [Ситник Н.С., Сташишин А.В., Ватаманюк-Зелінська У.З., Голинський Ю.О. та ін.]; під заг. ред. д.е.н. Ситник Н.С. – Львів: «Апріорі», 2017. – Ч. 2. – 350 с.

Голинський Ю.О., Луцив Л.М., Шпаргала Д.М.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ОПТИМИЗАЦИИ ДЕНЕЖНЫХ ПОТОКОВ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИХ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ

Аннотация

Исследованы теоретические вопросы сущности, значения и видов денежных потоков предприятий. Обосновано, что разделение денежных потоков по видам операций предприятий на денежные потоки от текущих, инвестиционных и финансовых операций должно зависеть от объема данных операций, а также от потребностей в данной информации пользователей. Определены меры по увеличению положительного денежного потока. Рассмотрены подходы к прогнозированию движения денежных средств с целью эффективного управления денежными потоками предприятия. Исследованы подходы к формированию ежемесячного платежного календаря.

Ключевые слова: денежные потоки, оптимизация, платежный календарь, планирование, прогнозирование.

Holynskyy Y.O., Lutsiv L.M., Shparhala D.M.

Ivan Franko National University of Lviv

OPTIMIZING THE CASH FLOWS OF ENTERPRISES AND THEIR FORECASTS

Summary

Theoretical questions of the essence, role and types of cash flows of enterprises are investigated. It is substantiated that the cash flows by types of economic entities operations from current, investment and financial transactions should depend on the amount of these transactions, as well as on the needs of this information for users. Measures to increase positive cash flow are determined. Approaches to forecasting of cash flow for the purpose of effective management of cash flows of the enterprises are considered. The approaches to the formation of a monthly payment calendar are investigated.

Keywords: cash flows, optimization, payment calendar, planning, forecasting.